

De Kop op 't Hogeland **Bidboek**

als lokaal programmaplan voor het Nationaal Programma Groningen

Gemeente Het Hogeland

Versie: 2.4

Voorwoord

De komende jaren wil het Nationaal Programma Groningen via een aantal gerichte impulsen de Brede Welvaart in het aardbevingsgebied van Groningen verstevigen. Het Hogeland wil deze opgave met beide handen aangrijpen. Niet voor niets draagt ons huidige collegeprogramma de titel 'doar gruit, doar bluit' wat een Groninger vertaling is van het begrip brede welvaart. Groei en bloei zijn voor Het Hogeland geen getallen, maar een mentaal model van vooruitgang, van vandaag de dingen beter doen dan gisteren, van perspectief zien, experimenteren en leren. Het kan groots of het kan kleinschalig maar altijd passend bij de cultuur en identiteit van Het Hogeland.

We zijn er van overtuigd dat de brede welvaart ambities alleen kunnen slagen als het aansluit bij het lokale, bij de eigenheid van Het Hogeland. Vandaar dat we, weliswaar op basis van de ambities en doelstellingen (indicatoren) van het Nationaal Programma Groningen, hier een geheel eigen invulling aan willen geven. Dat is het Hogelandster bidboek geworden. Hierin geven we onze eigen voornemens weer, als het ware 'het Hogelandster bod' richting het Nationaal Programma Groningen. Onze brede welvaart ambities voor de komende jaren staan hierin klip en klaar omschreven. Wij willen dit bod graag verzilverd zien, om hiermee uiteindelijk dat te kunnen wat bij de Hogelandster mentaliteit past: we slaan graag de hand aan de ploeg om onze ambities waar te kunnen maken!

Ede Staal - Mien Hogelaand

't Is de lucht achter Oethoezen

't Is 't torentje van Spiek

't Is de weg van Lains noar Klooster

En de Westpolder langs de diek

't Binnen de meulens en de moaren

't Binnen de kerken en de beurg'n

't Is 't laand woar ik as kind

Nog niks begreep van pien of zurgen.

Inhoudsopgave

1 - Inleiding	4
1.1 Wat moet er gebeuren en waarom?	4
1.2 Wat is het lokaal programmaplan?	4
1.3 Hoe gaat het in zijn werk?	4
1.4 Bestuurlijke uitgangspunten Het Hogeland als afwegingskader voor projecten	5
1.5 Samenhang met overige NPG programma's	6
1.6 Leeswijzer	6
2 - Hogelandster eigenaardigheden	7
2.1 Kop op 't Hogeland	7
2.2 De ontwikkelingen in Het Hogeland	8
2.3 De programmalijnen als samenhangend palet	8
2.4 Visie Het Hogeland op het Nationaal Programma Groningen	9
3 - Programmalijn: Toekomstbestendige bedrijvigheid	11
4 - Programmalijn: Leven Lang Ontwikkelen	15
5 - Programmalijn: Wonen & Leven op de Wierden	19
6 - Programmalijn: Zorgen voor en met elkaar	22
7 - Programmalijn: Het Hogeland goed verbonden	24
8 - Programmalijn: Pronkjewailen op 't Hoogelaand	27
9 - Uitvoeringsparagraaf	30
9.1 Programmabegroting	30
9.2 Overzicht middelen en projecten	30
9.3 Overzicht projecten die gelijktijdig met Lokaal Programmaplan worden ingediend	31
9.4 Overzicht projecten die het bestuur voornemens is om in te dienen komend jaar	31
9.5 Actualisatie en monitoring	32
10 - Het participatieproces	33
10.1 Participatie vooraf	33
10.2 Participatie tijdens het proces	34
10.3 Gezamenlijke uitvoering	35

1 - Inleiding

1.1 Wat moet er gebeuren en waarom?

Groningen heeft al jaren te maken met de negatieve gevolgen van gaswinning. Tegelijk zijn er veel kansen voor de regio en Nederland die perspectief bieden. Om die reden heeft het Rijk in 2019 met de provincie en de gemeenten in Groningen een overeenkomst gesloten over de start van het Nationaal Programma Groningen. Doel van het Nationaal Programma Groningen (NPG) is dat Groningen een toekomstbestendig en leefbaar gebied blijft, met behoud van de eigen identiteit, waar het goed wonen, werken en recreëren is. Het NPG biedt perspectief aan de inwoners van het gebied, maar kan geen succes worden zolang schadeherstel en versterking niet op orde zijn.

Voor de uitvoering van het NPG wordt via het Rijk 1,15 miljard euro beschikbaar gesteld. Onderdeel van de afspraken met het Rijk is dat de gemeenten lokaal 'aan zet' zijn. Iedere gemeente heeft trekkingsrecht waarmee de gemeente zelf vorm kan worden gegeven aan de doelen van het NPG. Voorwaarde om hiervoor in aanmerking te komen, is het opstellen van een lokaal programmaplan in samenspraak met de eigen inwoners. Het Lokaal Programmaplan wordt in de vorm van dit bidboek aangeboden aan het Nationaal Programma Groningen. Het is het Hogelandster 'bod' richting het Nationaal Programma Groningen.

KADER: De ambities van het Nationaal Programma Groningen

Alle investeringen van het Nationaal Programma Groningen moeten op een positieve wijze structureel bijdragen aan het levensgeluk van alle Groningers. Dit moet een positief effect hebben op de Brede Welvaart en het imago van Groningen. Brede Welvaart gaat over gezondheid, welbevinden, veiligheid, de kwaliteit van natuur en milieu, opleidingsniveau en vertrouwen in politiek en bestuur. Het vergroten van de Brede Welvaart moet niet alleen merkbaar zijn voor de inwoners, maar ook bijdragen aan Groningen als aantrekkelijke toeristische bestemming, vestigingslocatie en als woonplaats.

Om aan de Brede Welvaart en het imago te werken, heeft het Nationaal Programma Groningen ambities op vier gebieden die in de regio van belang zijn geformuleerd: Economie, Werken en Leren, Leefbaarheid en Natuur en klimaat.

1.2 Wat is het lokaal programmaplan?

Het lokaal programmaplan beschrijft op welke wijze de gemeente Het Hogeland op lokaal niveau een bijdrage levert aan de ambities van het NPG voor de periode tot 2030. Het beschrijft het perspectief voor inwoners en ondernemers van de hele gemeente Het Hogeland in 2030.

Hiermee is het Lokaal programmaplan nadrukkelijk geen allesomvattende visie voor de gehele gemeente, met daarin alle beleidsterreinen beschreven. Het perspectief is natuurlijk niet 'zomaar' bedacht: de Visie Ruimte! is een belangrijk uitgangspunt voor het Lokaal Programmaplan. Deze visie heeft aan de basis gestaan van de gemeente Het Hogeland en is tevens vertrekpunt voor diverse nieuwe visies die het afgelopen zijn ontwikkeld óf nog worden ontwikkeld (zoals de omgevingsvisie). In hoofdstuk 3 wordt hier meer over beschreven.

Het Lokaal Programmaplan is daarnaast een kader voor de concrete projectaanvragen die Het Hogeland indient bij het Nationaal Programma Groningen.

1.3 Hoe gaat het in zijn werk?

Het Lokaal Programmaplan wordt, na goedkeuring door het bestuur van het Nationaal Programma Groningen, vastgesteld door de gemeenteraad. Het bestuur van het Nationaal Programmaplan laat zich tevens adviseren door een onafhankelijke beoordelingscommissie. Het Lokaal Programmaplan wordt vervolgens jaarlijks geactualiseerd en is daarmee een dynamisch document. Hiermee kan ingespeeld worden op actuele ontwikkelingen en samenwerkingen in én buiten Het Hogeland.

Met het Lokaal Programmaplan zijn de middelen nog niet 'binnen'. Per project dient er een aanvraag bij het bestuur van het Nationaal Programma Groningen te worden gedaan (waarbij ook de onafhankelijke beoordelingscommissie weer een advies geeft) om ook de beschikking te krijgen over de middelen. Deze projecten moeten passend zijn bij het Lokaal Programmaplan, welke goedgekeurd moet zijn door het Nationaal Programma Groningen. Bij de jaarlijkse actualisatie van het Lokaal Programmaplan kunnen de nieuwe projecten ook worden ingediend, of, indien er snelheid is gewenst, tussendoor. Deze projecten moeten uiteraard passen binnen het Lokaal Programmaplan, de bestuurlijke uitgangspunten van Het Hogeland en de ambities en criteria van het Nationaal Programma Groningen. Na akkoord van het Nationaal Programma Groningen kan gestart worden met de uitvoering.

In het uitvoeringsplan van Het Hogeland wordt de wijze waarop de actualisatie tot stand komt, verder uitgewerkt. Dit geldt ook voor het aanvragen van projecten, waarvoor in het uitvoeringsplan een stroomschema is opgesteld.

KADER: De criteria van het NPG

Participatie: wat we doen, doen we met en voor inwoners c.q. maatschappelijke organisaties; Integraal: programma moet samenhangend zijn, zo min mogelijk intern conflicterend en ingaan op alle vier ambities.

Proportionaliteit: 'geen kleine dingen', het effect van het programma moet substantieel zijn.

Samenhang: goede samenhang tussen lokaal en regionaal.

Toekomstbestendigheid: projecten moeten een duurzaam effect hebben, niet voor de korte termijn.

Cofinanciering: daar waar mogelijk, zoveel mogelijk cofinanciering inzetten om een zo maximaal mogelijke financiële hefboom te creëren.

1.4 Bestuurlijke uitgangspunten Het Hogeland als afwegingskader voor projecten

Aanvullend op de criteria van het Nationaal Programma Groningen, heeft Het Hogeland een aantal aanvullende bestuurlijke uitgangspunten opgesteld en verwerkt in een afwegingskader. Projecten vanuit Het Hogeland worden hieraan getoetst:

- De mate waarin het project aansluit op datgene waar Het Hogeland op in wil zetten vanuit het Lokaal Programmaplan.
- De mate waarin het project een duidelijke inhoudelijke 'plus' laat zien.
- De wijze waarop het project intern is (of kan worden) verankerd.
- Of de projecten 'obstakelvrij' zijn uit te voeren.
- Het moment waarop de projecten tot uitvoering kunnen worden gebracht en gerealiseerd zijn (projectplanning).

Daarbij moet er aandacht zijn voor:

- Een goede regionale spreiding van projecten, waarbij kwaliteit wel bóven kwantiteit gaat.
- Dat er geen 'achterblijvers' zijn (ook dorpen of gemeenschappen die minder krachtig zijn moeten vanuit het NPG een kans krijgen).
- De mate waarin er sprake is van cofinanciering, waarbij het uitgangspunt is dat de hefboom zo maximaal mogelijk is en gebruik wordt gemaakt van alternatieve financieringsbronnen.
- De mate waarin een project erin slaag koppelkansen te benutten met sociale inclusie, SROI, biodiversiteit, het stimuleren van beweging en duurzaamheid.
- Een gespreide inzet van de beschikbare financiële middelen in de tijd.

Projecten die in ieder geval niet in aanmerking komen voor financiering zijn:

- Projecten of activiteiten die een wettelijke taak van de gemeente zijn.
- Projecten of activiteiten die de reguliere markt verstoren.
- Projecten of activiteiten die de versterkingsopgave en schadeafhandeling verdringen.
- Projecten of activiteiten die conflicterend zijn met het gemeentelijk beleid.
- De schade en versterking zelf.

Projecten die we vanuit het Lokaal Programmaplan voordragen voor financiering, moeten voor zover mogelijk rekening houden met inclusiviteit, biodiversiteit, mogelijkheden om te bewegen en klimaatadaptatie. Dit draagt allemaal bij aan de Brede Welvaart van Het Hogeland.

1.5 Samenhang met overige NPG programma's

Het Nationaal Programma Groningen is een samenwerkingsverband van Rijk, provincie en gemeenten. Vanuit het Nationaal Programma Groningen worden de krachten gebundeld en aan verschillende programma's tot uitvoering gebracht:

- Toukomst: waarin de ideeën van de inwoners van Groningen worden gebundeld tot grote projecten en er een Toukomstbeeld wordt opgesteld. Het Toukomstbeeld is daarmee tevens een inspiratiebron voor beleidsplannen. In september zijn de Toukomst projecten uitgewerkt en kunnen deze worden beoordeeld door de Groningers. In oktober gaat het Toukomstpanel verder. Zij adviseren het bestuur van het Nationaal Programma Groningen over de uit te voeren Toukomstprojecten.
- Erfgoedprogramma: waarin ingezet wordt op het behoud en vernieuwen van cultureel erfgoed. Dit programma is in 2017 al gestart. Het erfgoedprogramma 2020-2030 onder andere wordt uitgebreid met extra subsidie- en ondersteuningsmogelijkheden.
- Zorgprogramma: waarin wordt geïnvesteerd in aardbevingsbestendige en levensloopbestendige zorggebouwen.
- Provinciaal thematisch programma: waarin de provincie een integraal plan maakt die zich richt op ambities die het lokale niveau overstijgen. De verwachting is dat het thematisch programma van de provincie voor de zomer van 2020 wordt vastgesteld door het bestuur van het Nationaal Programma en na de zomer door Provinciale Staten. Daarna volgt een uitvoeringsplan waarin de concrete projecten worden beschreven.
- Lokale programma's: waarin alle zeven gemeenten hun eigen Lokaal Programmaplan opstellen om op lokaal niveau een inhoudelijke plus te realiseren. Zodat niet alleen de huizen sterker worden, maar ook de dorpen en steden waarin ze staan. Vrijwel alle gemeenten verwachten eind dit jaar of begin 2021 hun Lokaal Programmaplan vast te stellen.

Vrijwel alle bovenstaande programma's worden in 2020 voorbereid en/of opgesteld. In deze fase wordt geprobeerd om zoveel mogelijk verbindingen te leggen, maar dit is nog niet altijd even goed mogelijk door de uiteenlopende plannings. Bij de jaarlijkse actualisatie van het Lokaal Programmaplan wordt de onderlinge samenhang en verbinding steeds beter zichtbaar.

1.6 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt de toekomstvisie van Het Hogeland beschreven en vervolgens aangegeven wat de belangrijkste kenmerken en ontwikkelingen in Het Hogeland zijn en hoe Het Hogeland de gelden van het Nationaal Programma Groningen in wil zetten. Dit is via de zes programmalijnen die vanuit het Nationaal Programma Groningen zijn aangedragen. Deze zes programmalijnen worden uitgebreid beschreven in de hoofdstukken 3 tot en met 8, waarin duidelijk per programmalijn staat aangegeven wat de huidige situatie in Het Hogeland is, welke inzet Het Hogeland vanuit het Nationaal Programma Groningen wil doen en welke projecten er worden uitgevoerd. In hoofdstuk 9 wordt de programmabegroting weergegeven, evenals de stand van zaken van de middelen en een overzicht van de in te dienen projecten. Tevens is er aandacht voor monitoring en evaluatie. De inhoud van dit bidboek is niet zonder participatie met de stakeholders tot stand gekomen. In hoofdstuk 10 wordt de participatie rondom dit bidboek beschreven.

2 - Hogelandster eigenaardigheden

Het Lokaal Programmaplan van Het Hogeland is opgesteld in de vorm van een bidboek voor het Nationaal Programma Groningen. De looptijd van het Lokaal Programmaplan is tot 2030. Om tien jaar vooruit te kijken is en blijft moeilijk. De recente Coronacrisis toont weer eens aan dat niets zo grillig is als de toekomst en toekomstvoorspellingen. Maar Het Hogeland heeft met de Visie Ruimte! een duidelijke visie opgesteld over de toekomst van Het Hogeland. Inwoners en stakeholders hebben hier een belangrijke bijdrage bij gehad, wat in hoofdstuk 10 wordt beschreven. De Visie Ruimte! is als het ware de 'Kop op Het Hogeland', datgene waar Het Hogeland op in wil zetten.

2.1 Kop op 't Hogeland

Het Hogeland, een pronkjewail in het noorden van Groningen. Een gemeente waar iedereen, jong en oud, een fijne plek vindt om te wonen, te werken, te leren en te sporten, een plek om te zijn en te blijven. Het Hogeland is een gemeente met een verscheidenheid aan dorpen, met ieder z'n eigenheid en historie. Een gemeente met een sterk platteland, dynamische havens, innovatieve bedrijven en mooie dorpscentra. Daar zetten we op in en maken we ons hard voor. Maar we realiseren ons dat, gelet op de ontwikkelingen in onze gemeente, het vasthouden van deze waarden en kwaliteiten niet vanzelfsprekend is.

Wat van waarde is, zullen we samen met onze inwoners vastleggen. Ontwikkelingen zullen we volgen, sturen, begeleiden en zo nodig activeren. Immers, stilstand is vaak achteruitgang. We willen een gemeente zijn die ruimte geeft en ruimte biedt aan initiatieven die de toekomst van onze gemeente versterken.

Als we verder kunnen bouwen aan en op onze huidige waarden en kwaliteiten kunnen we als gemeente groeien naar een toekomst die recht doet aan wat we nu hebben en aan wat we dan nodig hebben!

Het Hogeland is een gemeente waar kwaliteit, leefbaarheid en duurzaamheid hoog in het vaandel staan. We koesteren onze cultuurhistorische parels en de weidsheid. We bouwen ook verder aan een landelijk gebied dat is voorbereid op de landbouw van de toekomst. Het landelijk gebied is een plek waar verduurzaming, klimaatadaptatie (waaronder verzilting), waterbeheer, biodiversiteit maar zeker ook de landbouw samen op gaan. Dat vraagt een integrale blik op alle ontwikkelingen die er spelen en een gezamenlijke koers en regie om landbouw, recreatie, klimaat en natuur op een goede manier te laten bouwen aan ons buitengebied.

Het Hogeland heeft zelfstandige, krachtige dorpen. In de dorpen is een grote saamhorigheid te zien, het 'ons kent ons' is zeker in de kleine dorpen herkenbaar. Ook al zullen krimp en vergrijzing de dorpen veranderen, wij zorgen ervoor dat de leefbaarheid overeind blijft en de dorpen een fijne plek blijven waar jong en oud kan leven. Dat doen we als gemeente niet alleen, maar samen met de inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners. We faciliteren de inwoners in hun eigen ondernemerschap en daadkracht om te kunnen voorzien in dat wat voor hun dorp of wijk belangrijk is en we stellen organisaties in staat regie te nemen in opgaven die zij van belang vinden. We zorgen ervoor dat de zorginfrastructuur op orde is.

De dynamiek van de havens trekt innovatiekracht. De Eemshaven is een belangrijke basis voor de 'hydrogen valley'. Lauwersoog is een trekker van formaat, met een duurzame vissersvloot en -industrie, de natuur van het Lauwersmeer en het Wadden Werelderfgoedcentrum. De recreatief-toeristische sector groeit en wordt steeds meer van betekenis in Het Hogeland.

Het ondernemersklimaat is goed, de samenwerking tussen de bedrijven, het onderwijs en andere sectoren staat stevig. Het voorzieningenniveau is op orde, de winkelcentra zijn bruisende dorpsharten waar kopen en beleven hand in hand gaan.

Vanuit het Klimaatakkoord ligt er een belangrijke opgave voor de regio's in Nederland: hoe kunnen we verduurzamen en overstappen van fossiele brandstoffen naar vormen van hernieuwbare energie? In het kader van de Regionale EnergieStrategie (RES) Groningen maken we hierover afspraken en

stellen we ze bij. De verduurzamingsopgave heeft ruimtelijke consequenties en verandert onze dorpen en het buitengebied. Wij zetten ons blijvend in voor een duurzame, prettige en mooie woon-, werk en leefomgeving. Daarbij is onze inzet gericht te komen tot een goede mix waarbij we de duurzaamheidsdoelstellingen halen zonder dat daarbij de landschappelijke kwaliteiten van onze gemeente, een belangrijk deel van ons kapitaal en aantrekkingskracht, verloren gaan.

Het Hogeland is en blijft een unieke gemeente tussen Wad en Stad!

2.2 De ontwikkelingen in Het Hogeland

Het realiseren van de ambitie van Brede Welvaart vraagt om een duidelijke focus. Deze focus is vanuit het Nationaal Programma Groningen gegeven door middel van een aantal indicatoren per ambitie, die als het ware een richtsnoer vormen voor alle lokale programma's. Vanuit deze indicatoren bekeken zijn er in Het Hogeland een aantal ontwikkelingen die hier invloed op hebben.

Het Hogeland is de op één na grootste gemeente van Nederland met bijna 48.000 inwoners en nog jong en in ontwikkeling. Vanuit dit perspectief spelen zich, naast de gevolgen van de aardbevingen, de volgende ontwikkelingen af:

- Het Hogeland krijgt de komende jaren in versterkte mate te maken met de effecten van vergrijzing en krimp. Dit zet de leefbaarheid in ons gebied behoorlijk onder druk. In 2035 behoort, volgens de bevolkingsprognoses, Het Hogeland tot de gemeenten waarin zowel de bevolkingskrimp als de vergrijzing het hoogste van Nederland is. Dit heeft grote gevolgen voor bijvoorbeeld het voorzieningenniveau, de zorg en de beroepsbevolking.
- Het Hogeland scoort qua sociaal economische positie en ook qua gemiddeld onderwijsniveau onder het Nederlandse gemiddelde.
- Het Hogeland is een gebied met een grootschalige, industriële Eemshaven alsook volop rust, ruimte en kleinschalig van een plattelandsgebied.
- Het Hogeland, het land van de wierden, profiteert nog onvoldoende van de overloop vanuit met name Stad Groningen naar het omliggende gebied zoals Het Hogeland.
- Het roemrijke verhaal van Het Hogeland, de trots op het unieke eigen gebied, erfgoed en eigen kunnen, dragen we nog te weinig uit.
- Het Hogeland is bij uitstek een 'man made gebied' eeuwenlang is landbouwgrond op het Wad veroverd, het werelderfgoed Waddenzee is de 'biodiverse voortuin' van Het Hogeland.
- De sociale samenhang op het Hogeland is relatief hoog, ook ten opzichte van de nabuurgemeenten.

Bovenstaande ontwikkelingen geven de uitdagingen op het gebied van Brede Welvaart voor Het Hogeland weer. Het Hogelandster antwoord op deze uitdagingen is uitgewerkt aan de hand van de zes programmalijnen zoals deze vanuit het Nationaal Programma Groningen zijn opgesteld in de Hoofdlijnennotitie:

1. Toekomstbestendige bedrijvigheid
2. Wonen & Leven op de Wierden (Het Hogeland als fijne leefomgeving)
3. Zorgen voor & met elkaar (Gezondheid voor iedereen)
4. Het Hogeland goed verbonden (Bereikbaarheid)
5. Leven Lang Ontwikkelen (Van onderwijs naar kennis en vakmanschap)
6. Pronkjewailen op 't Hoogelaand (Beleef het Groninger landschap)

De programmalijnen worden weliswaar afzonderlijk uitgewerkt, waarin ook een nadere onderbouwing terug is te vinden van de keuzes die Het Hogeland maakt.

2.3 De programmalijnen als samenhangend palet

De zes programmalijnen vormen een samenhangend palet waarbij de programma's zo veel mogelijk meerdere doelen dienen.

		Ambitie & Indicator Nationaal Programma Groningen			
		Economie	Werken en leren	Leefbaarheid	Natuur en klimaat
		Bruto toegevoegde waarde	Participatiegraad, besteedbaar inkomen, uitstroom opleiding	Prestatie leefbarometer	Biodiversiteit
Programmalijn	Toekomstbestendige bedrijvigheid	++	++	+	++
	Leven Lang Ontwikkelen (Van onderwijs naar kennis en vakmanschap)	++	++	+	+
	Wonen & Leven op de Wierden (Het Hogeland als fijne leefomgeving)	++	++	++	+
	Zorgen voor en met elkaar (Gezondheid voor iedereen)	+	+	++	+
	Het Hogeland goed verbonden (Bereikbaarheid)	++	+	++	+
	Pronkjewailen op 't Hoogelaand (Beleef het Groninger Landschap)	++	+	++	++

Er is bewust voor gekozen om deze zes programmalijnen te gebruiken. Aangezien het Lokaal Programmaplan onderdeel is van meerdere programma's binnen het Nationaal Programma Groningen, is op deze wijze het inhoudelijk beter verbanden te leggen én blijft het voor onze stakeholders ook begrijpelijk.

2.4 Visie Het Hogeland op het Nationaal Programma Groningen

De keuze om de zes programmalijnen vanuit het Nationaal Programma Groningen aan te houden, is niet alleen in verband met de herkenbaarheid en de mogelijkheid om beter verbanden te leggen. Zoals in 3.1 al is aangegeven, zijn de gevolgen van de krimp en veranderende bevolkingssamenstelling groot voor Het Hogeland. Wil Het Hogeland een aantrekkelijke gemeente blijven waarin sprake is van Brede Welvaart, dan zal Het Hogeland op alle zes lijnen in moeten zetten. Dit is anders dan een stedelijk gebied waarin de krimp geen rol speelt. Er wordt niet ingezet op deze lijnen vanuit het oogpunt de krimp 'zijn gang te laten gaan', maar juist om de potenties van het gebied optimaal te benutten en de krimp minimaal te vertragen. De recente ontwikkelingen rondom het Coronavirus bieden daarnaast mogelijk nieuwe kansen voor onze gemeente, waar volop ruimte aanwezig is.

We willen een gemeente zijn die ruimte geeft en ruimte biedt aan initiatieven die de toekomst van onze gemeente versterken. Als we verder kunnen bouwen aan en op onze huidige waarden en kwaliteiten kunnen we als gemeente groeien naar een toekomst die recht doet aan wat we nu hebben en aan wat we dan nodig hebben. Op deze wijze willen we bijdragen aan de Brede Welvaart ambitie vanuit het Nationaal Programma Groningen.

De ambitie en inzet van het Nationaal Programma Groningen is dan ook een zeer welkome impuls voor de uitdagingen waar Het Hogeland voor staat. Deze uitdagingen zijn uiteraard niet nieuw voor Het Hogeland en er wordt (deels) ook al inzet op gepleegd. Met het Nationaal Programma Groningen kunnen we hier een 'plus' op zetten waardoor we sneller en/of betere resultaten kunnen behalen ten behoeve van de Brede Welvaart in onze gemeente. Per programmalijn staat dan ook al beschreven wat de huidige situatie in Het Hogeland is en waar al op wordt ingezet, waarna wordt aangegeven wat er vanuit het Lokaal Programmaplan als 'plus' wordt gerealiseerd.

In de volgende hoofdstukken worden deze programmalijnen per ambitie verder beschreven, deels gevoed vanuit de Visie Ruimte!.

Ambitie: Economie

KADER

Ambitie NPG

Ons doel is toekomstbestendige economische groei, voor de provincie als geheel en voor iedere gemeente afzonderlijk. Daarnaast gaan we de economische structuur duurzaam versterken door te werken aan een ideaal vestigingsklimaat en kansrijke sectoren, waarin Groningen koploper blijft of wordt.

Doelstelling NPG

De Bruto Toegevoegde Waarde stijgt in Groningen sterker dan gemiddeld in Nederland.

3 - Programmaliijn: Toekomstbestendige bedrijvigheid

3.1 Inzet vanuit het Nationaal Programma Groningen

Een robuuste economische structuur met toekomstbestendige bedrijvigheid en toekomstbestendige banen waar Groningers trots op zijn, dat is de inzet binnen deze hoofdlijn. Niet alleen blijven we in Groningen koploper op het gebied van kennis en uitvoering van de energietransitie, ook produceren we hoogwaardige (streek)producten en doen we gerichte investeringen om de werkgelegenheid te stimuleren, in met name het midden- en kleinbedrijf (MKB). Om dit te bereiken maken we bijvoorbeeld gebruik van slimme (subsidie)instrumenten en zetten we volop in op versterking van onze kenniseconomie. Daarbij zoeken we continu naar koppelingen met onze andere hoofdlijnen om zo een optimaal en blijvend effect te bereiken.

Binnen Nationaal Programma Groningen ligt de nadruk op grote economische vraagstukken, zoals het verbeteren van het vestigingsklimaat, het aanjagen van de kenniseconomie en versterken van de positie van Groningen als koploper in de energietransitie. Op regionaal niveau trekken gemeenten samen op om lokale bedrijvigheid in kansrijke sectoren, zoals toerisme en recreatie, naar een hoger plan te tillen.

3.2 De huidige situatie in Het Hogeland

In Het Hogeland zijn ongeveer 4.000 bedrijven gevestigd, die gezamenlijk voor meer dan 16.000 banen zorgen (5,7% van het totaal aantal banen in Groningen). Van oudsher is de agrarische sector, vooral de pootaardappelsector, sterk vertegenwoordigd in Het Hogeland. De zuivelfabriek van Friesland Campina in Bedum is tot één van de grootste producenten voor West-Europa uitgegroeid. Ook de visserij is een belangrijke economische factor. De Eemshaven is een economische kernzone met onder meer industriële bedrijvigheid, off-shorebedrijven, datacenter en energiecentrales. Daarnaast is er een omvangrijke MKB-sector en genereert de toeristenbranche de nodige werkgelegenheid.

In vergelijking met het Nederlands gemiddelde zijn er veel micro-bedrijven in Het Hogeland met 2 tot 10 werkzame personen. Deze bedrijven spelen een belangrijke rol in de leefbaarheid in relatie tot allerlei activiteiten die de leefbaarheid versterken.

Vestigingsgrootte bedrijven Het Hogeland (bron: Economische foto Het Hogeland 2018)

Het Hogeland heeft 'hooggelegen kwalitatief hoogwaardige landbouwgrond. Dit zorgt ervoor dat van oudsher de agrarische sector sterk vertegenwoordigd is en er diverse toonaangevende en internationaal gerichte bedrijven zijn gevestigd. De schaalvergroting van de landbouw is goed zichtbaar en er worden voorzichtig stappen gezet richting een circulaire landbouw. De sector is tevens bezig met innoveren en verduurzamen.

Binnen de garnaalsector in Lauwersoog vindt een transitie plaats van fossiele brandstof naar waterstof. Hierdoor wordt er gewerkt aan de verduurzaming van één van de belangrijke sectoren binnen Het Hogeland.

Om de detailhandel en de bijbehorende verzorgingsstructuur aantrekkelijk en levensvatbaar te houden, is er in 2020 het nieuwe detailhandelsbeleid vastgesteld. De hoofdwinkelgebieden zijn Uithuizen, Winsum, Bedum en Leens. De overige vier kernen, vooral voor de dagelijkse behoeften, zijn Uithuizermeeden, Zoutkamp, Warffum en Baflo. De winkelvoorzieningen voor de dagelijkse behoeften zijn goed gespreid over de gemeente, evenals de centra voor niet-dagelijkse behoeften. Deze worden dan ook gehandhaafd. Wel zijn er diverse uitdagingen voor de centra, zoals het terugdringen van een

overaanbod, het benutten van de toeristisch recreatieve potentie voor detailhandel, het koppelen met andersoortige centrumfuncties en het professionaliseren van het ondernemerschap. Voor Uithuizen, Winsum, Bedum en Uithuizerveen zijn vanuit het Nationaal Programma al geld beschikbaar gekomen om een 'plus' te zetten op de realisatie van de bijbehorende centrumplannen.

Vanuit de Visie Ruimte! wordt ingezet op ruimte voor ondernemers om zich te vestigen of uit te breiden. Vanuit de markt is er meer vraag dan aanbod, waardoor de gemeente in breed overleg is met de provincie Groningen en de regio Groningen-Assen voor het creëren van meer ruimte.

3.3 Het perspectief van Het Hogeland in 2030

De sterke sectoren in Het Hogeland hebben zich positief ontwikkeld waardoor ze een grotere bijdrage leveren aan het verdienend vermogen van de regio. Deze bedrijven werken met elkaar samen aan innovaties en zijn mogelijk aan elkaar verbonden via clusters. Het (hoger- en wetenschappelijk) onderwijs heeft een veel betere aansluiting bij de ondernemers in de regio gevonden, wat een positief effect heeft op het innovatief vermogen en een leven-lang-ontwikkelen van de medewerkers. De gemeente profileert zich als een gemeente met een innovatief bedrijfsleven in de sterke sectoren, waar volop ruimte is om te ondernemen.

De kernen Uithuizen, Winsum, Bedum en Leens hebben een duidelijke centrumvoorziening, een passend aanbod van detailhandel en zijn levensvatbaar. Daarnaast zijn er vier kernen die voorzien in de dagelijkse behoeften. De centrumplannen hebben hier een positieve impuls aan gegeven.

3.4 Waar zet Het Hogeland vanuit het NPG op in?

- Het Hogeland heeft een aantal sterke sectoren: landbouw, de visserij en de industrie. Door het stimuleren van onderlinge samenwerking en kennisuitwisseling, wordt het innovatief vermogen vergroot. Innovatie is belangrijk voor het verdienend vermogen van een bedrijf. Dit kunnen bijvoorbeeld innovaties zijn op het gebied van digitalisering, circulariteit en verduurzaming. Het toepassen van kennis vanuit onder andere het hoger onderwijs kan hier een belangrijke bijdrage aan leveren. Hiervoor is een sterkere verbinding met het hoger- en wetenschappelijk onderwijs nodig.
- De economische profilering van Het Hogeland op het gebied van landbouw, visserij en industrie.
- Sterke detailhandelskernen verspreid over de gemeente, bestaande uit vier hoofdwinkelgebieden en vier kernen voor de dagelijkse behoeften. Met de detailhandelsvisie en de uitvoering van een aantal centrumplannen is hier de eerste stap gezet, maar nog niet compleet (waaronder ontwikkeling Leens).
- Versterking van de vrijetijdseconomie. De toeristenbranche wordt onder 'vrijetijdseconomie' in de programmalijs 'Beleef het Hogelandster landschap' beschreven, omdat er een sterke relatie tussen toerisme, cultuur, erfgoed, landschap en natuur is.

3.5 Bijdrage aan de ambities van het Nationaal Programma Groningen

In Het Hogeland zijn een aantal sectoren aanwezig die een groot innovatief vermogen hebben én de mogelijkheid om te innoveren: de landbouw, de visserij en in de Eemshaven. Door deze kansen optimaal te benutten, heeft dit een positief effect op de werkgelegenheid én het verdienend vermogen van het bedrijfsleven. Voldoende werkgelegenheid is daarnaast van belang voor een goed leefklimaat, zowel qua werkgelegenheid als de bijdrage van ondernemers in de lokale gemeenschap. De levensvatbare en aantrekkelijke detailhandelskernen dragen bij aan de verzorgingsstructuur van de gemeente. Daarnaast kunnen de bedrijven een belangrijke bijdrage leveren aan de natuurontwikkeling, het vergroten van de biodiversiteit en klimaatadaptatie. Investerings in de vrijetijdseconomie moeten leiden tot meer banen en meer economische groei.

3.6 Indicatoren Het Hogeland

- Bruto Toegevoegde Waarde
- Banen per sector
- Nieuwe vestigingen

3.7 Samenwerkende partners

De partners waarmee Het Hogeland voor deze programmalijn onder andere gaat samenwerken, zijn:

- Ondernemersplatform Het Hogeland
- Economic Board Groningen
- Ondernemershuis
- Provincie Groningen
- Agrarische Tafel
- Regio Groningen-Assen

3.8 Samenhang overige programma's NPG

- In het provinciaal programmaplan wordt vooral ingezet op waterstof (een volledige waterstofketen ontwikkelen waar de Eemshaven onderdeel van is), warmtetransitie (versnellen van lokale gemeentelijke projecten), vergroening van de bedrijvigheid door circulariteit en innovatie en digitalisering en duurzame landbouw (ontwikkelen nieuwe verdienmodellen, creëren van nieuwe waardeketens).
- De vrijetijdseconomie krijgt in het provinciaal programmaplan aandacht bij de programmalijn Beleef het Groninger Landschap. Het Hogeland heeft ervoor gekozen om dezelfde indeling te hanteren.
- Vanuit Toukomst worden twee van de acht rode draden gekoppeld: duurzame landbouw komt terug en nieuwe economie.

3.9 Projecten

In onderstaand overzicht de projecten die tot nu toe via het Nationaal Programma Groningen zijn gefinancierd met betrekking tot deze programmalijn én de projecten die voor het komende jaar, gelijktijdig met het Lokaal Programmaplan, worden ingediend voor financiering vanuit het Nationaal Programma Groningen. In de uitvoeringsparagraaf is een totaaloverzicht van alle programmalijnen én projecten terug te vinden.

Naam project	Jaartal	Bedrag
Plus op centrumplan Bedum	2019	2.856.000
Plus op centrumplan Winsum	2019	3.542.000
Plus op centrumplan Uithuizen	2019	2.632.000
Plus op centrumplan Uithuizemeeden	2019	2.570.000
Ontwikkeling van het centrum van Leens, passend bij het detailhandelsbeleid. Wordt uitgewerkt tot een concreet project voor aanvraag in 2020/2021.	2020/2021	PM

Ambitie:

Werken & Leren

KADER

Ambitie NPG

We zetten in op het versterken van de sociaaleconomische positie en het opleidingsniveau van Groningers. Opleidingen moeten aansluiten op de gevraagde niveaus en vaardigheden op de arbeidsmarkt.

Doelstelling NPG

Iedere gemeente in het aardbevingsgebied presteert beter op de netto-participatiegraad. Het gemiddeld besteedbaar inkomen en uitstroom per opleiding is beter dan de gemiddelde ontwikkeling in haar referentiegroep.

4 - Programmaliijn: Leven Lang Ontwikkelen

Van onderwijs naar kennis en vakmanschap

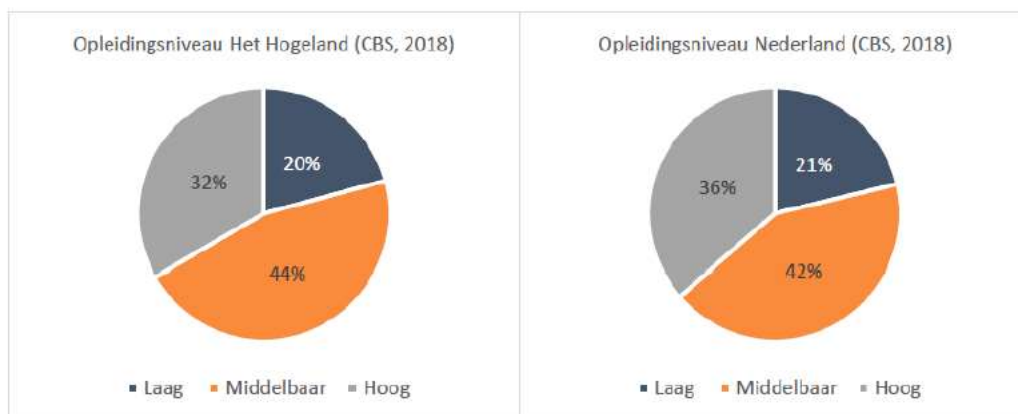
4.1 Inzet vanuit het Nationaal Programma Groningen

Om te komen tot een sterke kenniseconomie op het gebied van energie, zorg, toerisme en klimaat is veel nodig. De kern is om onderwijs en kennisontwikkeling te verbinden met het vakmanschap van morgen. Daarom is binnen deze hoofdlijn aandacht voor het onderwijs van de toekomst als voorbereiding op de banen van de toekomst. Dit betekent dat we inzetten op nieuwe leerconcepten, waarmee we de kansen op werk voor elke Groninger - jong of oud - vergroten. Door vakmanschap en kennis te koppelen, bereiken we een structureel effect.

Samen met overheden, kennis- en onderwijsinstellingen, bedrijven en werkgevers- en werknemersorganisaties zorgen we ervoor dat het traject van basisschool naar arbeidsmarkt soepel verloopt en dat elke Groninger beschikt over de juiste competenties om in te kunnen spelen op veranderend werk in een veranderende maatschappij. Daarbij is speciale aandacht voor leven lang ontwikkelen, duurzame inzetbaarheid en digitale geletterdheid. Met goed onderwijs en een passende baan krijgen Groningers de kans zichzelf te ontwikkelen en hun welbevinden een boost te geven. Wanneer we er in slagen meer Groningers duurzaam aan de slag te krijgen, kunnen we tegelijkertijd een grote inhaalslag maken met het inlopen van sociaaleconomische achterstanden in de provincie.

4.2 De huidige situatie in Het Hogeland

In Het Hogeland wonen relatief veel inwoners die laag of middelbaar zijn opgeleid. Door de bevolkingskrimp en vergrijzing, zijn er steeds minder leerlingen in het primair en voortgezet onderwijs. Dit zorgt ervoor dat er druk ontstaat op het aanbod en voortbestaan van deze voorzieningen. Met name het voortbestaan van het voortgezet onderwijs staat onder druk. Dit heeft er wel voor gezorgd dat scholen de handen ineen hebben geslagen om gezamenlijk kwalitatief sterke onderwijsvoorzieningen in stand te houden.

Opleidingsniveau Het Hogeland in vergelijking met Nederland (bron: Economische foto Het Hogeland 2018)

Op dit moment bestaat de beroepsbevolking uit ongeveer 25.000 mensen. Een ander effect van de bevolkingskrimp en vergrijzing is dat de beroepsbevolking afneemt. Dit heeft effect op het bedrijfsleven, waar ongeveer 16.000 banen zijn. In combinatie met de wetenschap dat de arbeidsmarkt zich ook snel ontwikkelt, wat ook iets anders van de huidige beroepsbevolking vraagt, staat de arbeidsmarkt in Het Hogeland ook voor een grote uitdaging.

De beroepsbevolking in Het Hogeland wijkt licht af van het landelijk beeld. Het bevat iets meer middelbaar opgeleiden, maar vooral ook minder hoog opgeleiden. Het aantal niet-werkende werkzoekenden is hoger dan gemiddeld in Nederland, waarbij relatief veel niet-werkende

werkzoekenden jongeren zijn. In 2017 is het aantal NWW'ers met ongeveer 20% gedaald, wat achterblijft bij de provinciale en landelijke daling (-26% en -30%). Uit gegevens van het UWV blijkt dat ongeveer 40% van de NWW'ers niet over een startkwalificatie beschikt en een groot aantal heeft een MBO 1-3 opleiding. Door toenemende digitalisering en automatisering is deze groep relatief kwetsbaar op de arbeidsmarkt.

De gemeente Het Hogeland zet in de periode 2019-2026 in op de transformatie van Werkplein Ability naar een leerwerkbedrijf. Dit wordt een algemene voorziening waarin alle inwoners die daaraan behoefte hebben of baat bij hebben in staat zijn zich via praktijkleren te kunnen ontwikkelen. Het doel is om uiteindelijk een Centrum voor Praktijkleren te realiseren, waarin samen wordt gewerkt met onderwijs en ondernemers.

4.3 Het perspectief van Het Hogeland in 2030

Iedereen doet mee op de arbeidsmarkt, waardoor de arbeidsparticipatie in Het Hogeland is toegenomen. Het onderwijs sluit aan op de vraag vanuit de arbeidsmarkt, als gevolg van een intensieve samenwerking tussen het onderwijs en de ondernemers. Niet alleen leerlingen volgen onderwijs, ook werknemers van de bedrijven in Het Hogeland blijven zich ontwikkelen. De schotten binnen en tussen onderwijsinstellingen, bedrijven, sectoren en overheden zijn verdwenen en scholing en ontwikkeling is dichtbij georganiseerd. Het resultaat hiervan is dat er voldoende gekwalificeerd personeel voor de ondernemers in Het Hogeland aanwezig is.

4.4 Waar zet Het Hogeland vanuit het NPG op in?

- Op de transformatie van Ability naar een leerwerkbedrijf wordt vanuit het NPG een 'plus' gezet. Dit moet resulteren in een intensievere samenwerking tussen ondernemers, onderwijs en overheid wat zichtbaar wordt in ontwikkelingscentra gericht op een aantal sectoren passend bij Het Hogeland, waaronder zorg, groen, bouw en technologie. Hiermee moet zoveel mogelijk het maximaal aanwezige arbeidspotentieel in de gemeente worden benut.
- Het ontwikkelen van een coöperatie om de samenwerking tussen ondernemers, onderwijs en overheid te borgen en krachten te bundelen om een gezamenlijke werkagenda op te richten om goedlopende projecten in onze regio te benutten en uit te bouwen
- Er wordt een analyse van het DNA van de regio gemaakt (van de voorzieningen onderwijs, arbeidsmarkt en economische ontwikkelingen) om voor een optimale aansluiting te zorgen.
- Jongeren in de gemeente vroegtijdig kennis laten maken met de ondernemers in de regio. Met het teruglopen van de bevolking, is het belangrijk om jongeren zo vroeg mogelijk te binden aan de regio.
- Daar waar mogelijk koppelkansen benutten voor sterk onderwijs (in aansluiting op de ondernemers) vanuit de versterkingsopgave van het scholenprogramma.
- Onderzoeken of het mogelijk is om een MBO 1 en 2 opleiding te realiseren in een (V)MBO campus.

4.5 Bijdrage aan de ambities van het Nationaal Programma Groningen

In Het Hogeland zijn al veel lokale organisaties met elkaar actief om ontwikkelingen met betrekking tot Leven Lang Ontwikkelen lokaal aan te jagen. Het enthousiasme is groot, maar de middelen ontbreken veelal. Met de inzet vanuit het Nationaal Programma kan een sprong worden gemaakt in de organisatiekracht en schaalgrootte om de reeds ingezette energie vanuit Het Hogeland te benutten. De inzet op deze programmalijn draagt daarnaast direct bij aan de programmalijn toekomstbestendige bedrijvigheid en deels ook aan de ervaren leefbaarheid.

4.6 Indicator Het Hogeland

- Aantal banen per 1.000 inwoners
- Netto arbeidsparticipatie
- Opleidingsniveau beroepsbevolking
- Werkloosheid (aantal uitkeringen Participatiewet en WW)

4.7 Samenwerkingspartners

Ability heeft vanuit Het Hogeland een belangrijke rol in deze programmalijn. Voor deze programmalijn wordt onder andere samengewerkt met:

- Het primair onderwijs
- Het voortgezet onderwijs (Hogeland College)
- Het MBO (Noorderpoort, Alfa College)
- Het Hoger onderwijs (Hanze Hogeschool)
- Het Ondernemersplatform Het Hogeland
- Arbeidsmarktregio Groningen - Noord Drenthe (Werk in Zicht)
- Platform regionale arbeidsmarkt

4.8 Samenhang met programma's NPG

- Het lokale programmaplan heeft een belangrijke samenhang met andere programma's vanuit het Nationaal Programma Groningen. Vanuit het lokale programmaplan wordt vooral ingezet op de verdere ontwikkeling van het leerwerkbedrijf en de centra van praktijkleren voor Het Hogeland.
- De gemeente Het Hogeland is betrokken bij de regionale uitvoeringsagenda van de kadernotitie Werken aan Ontwikkeling, bij voorbeeld het proces van het oprichten van gebiedscoöperaties. Er vindt overleg plaats over de verdere verbinding van de lokale activiteiten met het regionale plan.
- De leerwerkomgeving van Het Hogeland wordt gebruikt voor het opleiden van vaklieden in bijvoorbeeld de bouw en de techniek. Samen met onderwijs en werkgevers willen we onderzoeken hoe we vakkrachten kunnen opleiden voor werkzaamheden met betrekking tot instandhouding en restauratie van monumenten vanuit het Erfgoedprogramma.
- Deze programmalijn wordt vanuit Toukomst aangedragen als één van de acht rode draden, samen 'een toekomst voor jong Groningen'.

4.9 Projecten 2021

In onderstaand overzicht de projecten die tot nu toe via het Nationaal Programma Groningen zijn gefinancierd met betrekking tot deze programmalijn én de projecten die voor het komende jaar, gelijktijdig met het Lokaal Programmaplan, worden ingediend voor financiering vanuit het Nationaal Programma Groningen. In de uitvoeringsparagraaf is een totaaloverzicht van alle programmalijnen én projecten terug te vinden.

Naam project	Jaartal	Bedrag
De ontwikkeling van centra voor praktijkleren, waarbij een bredere ontwikkeling wordt ingezet dan 'alleen' de ontwikkeling van het huidige werkleerbedrijf.	2020/2021	PM

Ambitie: Leefbaarheid

KADER

Ambitie NPG

Doel is een leefbaar en toekomstbestendig Groningen. Enerzijds gaat dit om de kwaliteit van de fysieke leefomgeving: veilig wonen en leven, nu en in de toekomst. Dit is een belangrijk onderdeel van werken aan Brede Welvaart in de regio, omdat juist dit aspect door de gevolgen van gaswinning fundamenteel is aangetast. De ervaren leefbaarheid wordt, behalve door de hiervoor genoemde veiligheid, sterk bepaald in de wijze waarop de directe leefomgeving (wonen, landschap en natuur) is vormgegeven. Daarnaast bepalen ook gezondheid, geluk en welbevinden van de Groningers de leefbaarheid.

Doelstelling NPG

Iedere gemeente in het aardbevingsgebied presteert beter op de leefbarometer (CBS) dan de gemiddelde ontwikkeling in haar referentiegroep.

5 - Programmalijn: Wonen & Leven op de Wierden

Het Hogeland als fijne leefomgeving

5.1 Inzet vanuit het Nationaal Programma Groningen

Elke Groninger profiteert direct van een fijne leefomgeving. Daarom werken we binnen deze hoofdlijn aan een goede leefomgeving, nu en in de toekomst. We gaan aan de slag met stads- en dorpsvernieuwing en doen dat zowel op fysiek als sociaal vlak. Op lokaal niveau biedt Nationaal Programma Groningen een uitgelezen kans om bovenop de versterkingsoperatie een inhoudelijke plus te realiseren door de versterking op te schalen naar stads- en dorpsvernieuwing. Zo wordt Groningen niet alleen versterkt, maar komen dorpen en wijken beter en mooier uit de versterking. Maar ook daar waar versterking niet (op grote schaal) plaatsvindt, verdienen Groningers een fijne leefomgeving en zetten we dus in op vernieuwing. Zodat het prettig leven, wonen en werken is in onze provincie!

In Groningen gaat automatisch veel aandacht naar de fysieke leefomgeving, maar de sociale aspecten hebben misschien nog wel een grotere invloed op hoe Groningers de leefbaarheid ervaren. Dit sociale aspect van stads- en dorpsvernieuwing verdient daarom binnen Nationaal Programma Groningen bijzondere aandacht. Binnen deze hoofdlijn komen allerlei thema's samen. Zoals gezondheid, jeugd en voorkomen van intergenerationele armoede. We hebben steeds aandacht voor deze opgaven en zoeken aansluiting bij andere hoofdlijnen die hieraan raken. Zo creëren we samenhang tussen verschillende projecten en zorgen we voor een structurele positieve impact op de leefomgeving van Groningers.

5.2 De huidige situatie in Het Hogeland

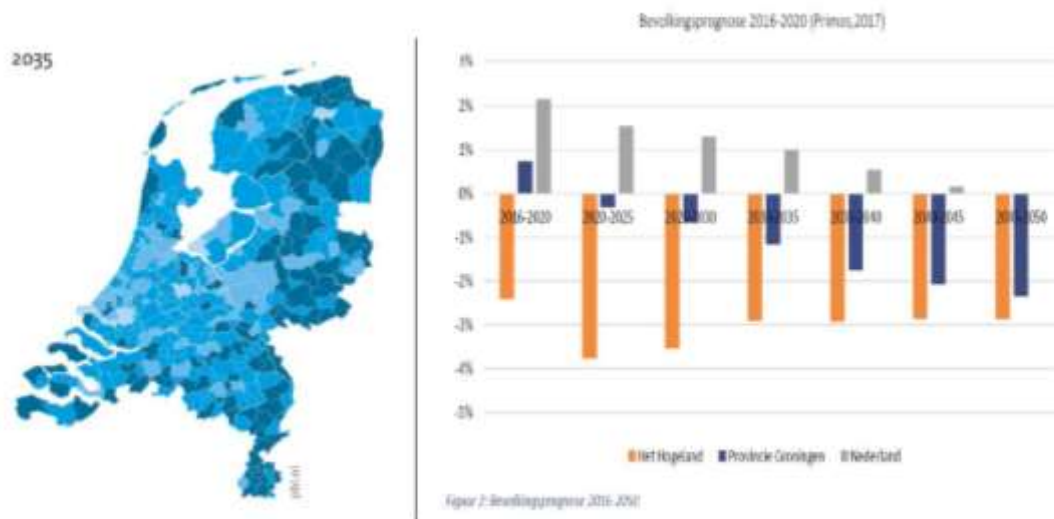
Het Hogeland heeft een uitgestrekt plattelandsgebied dat qua oppervlakte de op één na grootste gemeente van Nederland is met bijna 48.000 inwoners. De gemeente is nog jong en in ontwikkeling. Een gemeente met ruimte met daarin 50 dorpen met krachtige gemeenschappen waarin saamhorigheid en betrokkenheid sterke punten zijn. De gemeente heeft een unieke positie tussen Stad en Wad, met al haar buitengewone kwaliteiten waaronder het wierdenlandschap en het UNESCO Werelderfgoed Waddengebied.

De Stad Groningen wordt door de inwoners van Het Hogeland gebruikt voor opleiding, werk, ontspanning en tal van andere voorzieningen. Andersom is Het Hogeland voor de stad aantrekkelijk als woonomgeving, voor recreatie en ook voor werkgelegenheid. De Stad en het Ommeland vullen elkaar daarin aan, waarin vanuit de Regiovisie Groningen-Assen continue aan wordt gewerkt.

De te verwachten veranderingen in de omvang en samenstelling van de bevolking zijn groot. Minder jongeren, minder gezinnen, meer eenpersoonshuishoudens, meer ouderen. Volgens de prognoses neemt de bevolking in de hele gemeente naar 2030 in aantal af. Het waarborgen van kwalitatief goede voorzieningen wordt daarmee alleen maar belangrijker. De woningvoorraad moet op deze ontwikkeling worden afgestemd, maar tegelijkertijd ontstaat er mogelijk ook leegstand en verloedering van vastgoed.

De combinatie van een afnemende bevolking en een voortgaande schaalvergroting van voorzieningen, leidt ertoe dat voorzieningen (waaronder ook zorg, sport, cultuur) geconcentreerd raken in de centrumdorpen en regionale centra. Het is onvermijdelijk dat er op termijn keuzes moeten worden gemaakt.

5.3 Het perspectief van Het Hogeland in 2030

Ondanks de krimp en veranderende bevolkingssamenstelling, is er voor de inwoners in ieder dorp een ontmoetingsplek. Bij voorkeur heeft deze plek verschillende functies. In de dorpen en op het platteland is ruimte voor kwalitatief landelijk en karaktervol wonen, waarmee de gemeente zich onderscheidt ten opzichte van de stad. De aangezichten van de dorpen en dorpskernen zijn kwalitatief op orde; 'rotte kiezen' als gevolg van de krimp en leegstand worden opgelost. Ook zijn er nieuwe woonconcepten te vinden, zoals combinaties van wonen en zorg.

5.4 Waar zet Het Hogeland vanuit het NPG op in?

- Het versterken van het imago van Het Hogeland als aantrekkelijke woongemeente.
- De ontwikkeling van multifunctionele ontmoetingsplekken in de dorpen stimuleren om de sociale cohesie te behouden en te bevorderen.
- Een kwalitatief hoogwaardige leefomgeving, waarbij onder andere voorkomen wordt dat aangezichten van dorpen door de krimp kwalitatief niet voldoen.

5.5 Bijdrage aan de ambities van het Nationaal Programma Groningen

De krimp van de bevolking kan negatieve gevolgen hebben voor de leefbaarheid in Het Hogeland. Dit kan tot uiting komen in bijvoorbeeld onverkoopbare woningen, minder voorzieningen etc. Met de inzet vanuit het Nationaal Programma Groningen is het mogelijk om extra in te zetten op de leefbaarheid, waardoor de negatieve gevolgen van krimp zo minimaal mogelijk zijn. Er wordt ingezet op de leefomgeving in het algemeen en multifunctionele ontmoetingsplekken. Inzet op de individuele woningproblematiek worden via onder andere het krimpnetwerk gedaan.

5.5 Verbindingen met andere NPG programma's

- Het impulsloket om initiatieven van inwoners en dorpen in de aanloopfase te voorzien van ondersteuning en financiering.

5.6 Indicatoren

- Leefbaarheidsscore
- Ervaren leefbaarheid
- Kwaliteit van de fysieke leefomgeving

5.7 Samenwerkende partners

De partners waarmee Het Hogeland voor deze programmalijn onder andere gaat samenwerken, zijn:

- Vereniging Groninger Dorpen
- Dorpsbelangen
- Regio Groningen – Assen
- Woningbouwcoöperaties

5.8 Samenhang programma's NPG

- Vanuit het provinciaal programmaplan is er vrijwel geen aandacht voor stads- en dorpsvernieuwing (zowel fysiek als sociaal), mogelijk als plus op reeds geplande versterkingsoperaties. Daarbij is het standpunt dat de gemeenten primair aan zet zijn.
- In Toukomst worden 'de basis op orde', 'het nieuwe samenleven' als rode draden genoemd, welke gekoppeld kunnen worden aan deze programmalijn.
- Tevens hangt dit onderdeel samen met het nieuwe leefbaarheidsbeleid van de provincie.

5.9 Projecten

In onderstaand overzicht de projecten die tot nu toe via het Nationaal Programma Groningen zijn gefinancierd met betrekking tot deze programmalijn én de projecten die voor het komende jaar, gelijktijdig met het Lokaal Programmaplan, worden ingediend voor financiering vanuit het Nationaal Programma Groningen. In de uitvoeringsparagraaf is een totaaloverzicht van alle programmalijnen én projecten terug te vinden.

Naam project	Jaartal	Bedrag
De ontwikkeling van het dorp Roodeschool en omgeving, waarbij het onder andere gaat over de positie van het aardgascondensaatoverlaadstation in de kom van het dorp en de bredere ontwikkeling van het dorp.	2020/2021	PM
Het tegemoet komen van de leefbaarheid in de dorpen, bijvoorbeeld met MFA's van de toekomst.	2020/2021	PM

6 - Programmalijn: Zorgen voor en met elkaar

Gezondheid voor iedereen

6.1 Inzet vanuit het Nationaal Programma Groningen

Gezondheid speelt een belangrijke rol in het levensgeluk van elke Groninger. Een goede toekomst voor Groningen is dan ook niet haalbaar zonder deze gezondheidscomponent. Dit geldt des te meer omdat Groningen een aantal grote uitdagingen op het gebied van gezondheidszorg heeft. Er is sprake van vergrijzing en een deel van de Groningers heeft door uiteenlopende factoren een ongezondere leefstijl. Ook zien we dat de zorgvoorzieningen op het platteland onder druk staan door krimp.

Mede daarom zet Groningen al geruime tijd in op het verbeteren van de leefstijl van jong en oud, om zo gezonder ouder worden te stimuleren en ziekte te voorkomen. Ook is er veel kennis ontwikkeld op het gebied van innovatieve zorgconcepten zoals connected care en domotica. Deze uitgangspositie biedt mogelijkheden om Groningen als kenniscentrum op het gebied van Healthy Ageing en economische bedrijvigheid met betrekking tot Life Sciences te versterken. Daarnaast verzilveren we de kansen voor zorginnovaties en andere manieren van het organiseren van zorg op het platteland. Denk daarbij aan de ontwikkeling van innovaties op het gebied van preventie en digitalisering van de zorg (e-health, domotica, persoonlijke gezondheidsomgevingen).

6.2 De huidige situatie in Het Hogeland

Er is een toenemende vergrijzing in Het Hogeland. Dit heeft grote gevolgen voor de zorg. Er ontstaat een hoge druk op de zorg, het aantal werkenden in de zorg neemt af én de mantelzorgers worden steeds zwaarder belast. De demografische voorspellingen gaan er vanuit dat Het Hogeland een van de meest vergrijsde gebieden van Nederland gaat worden. Daarnaast is het in Het Hogeland steeds lastiger om de zorgvoorzieningen dichtbij de inwoners te houden. De afstand tot zorgvoorzieningen neemt toe door de druk en onvoldoende toekomstbestendigheid van de voorzieningen en huisartsenzorg. Dit alles heeft zeer negatieve effecten op de leefbaarheid in Het Hogeland.

6.3 Het perspectief van Het Hogeland in 2030

Voor alle inwoners van Het Hogeland is er laagdrempelige zorg dichtbij huis aanwezig, ondanks de grote afstanden en afname van voorzieningen. De wijze waarop deze zorg wordt geboden, wordt deels op een andere en nieuwe manier gedaan via e-health: digitale gezondheidszorg via internet. Hiermee blijft het mogelijk om zorg dichtbij te ontvangen. Door het gebruik maken van e-health door zorgverleners, waaronder huisartsen en ziekenhuizen, kunnen inwoners in Het Hogeland langer thuis blijven wonen en regie op hun eigen leven voeren. Daarnaast helpt het in het tegengaan van eenzaamheid en de inzet van mantelzorg.

Voor inwoners blijven er in de dorpen basis zorgvoorzieningen bestaan, maar wel vanuit de samenwerking tussen veel partijen. De zorg van de verschillende partijen wordt gebundeld aangeboden via één zorgloket met een samenhangende zorginfrastructuur, die vervolgens de inwoners verder helpt en begeleidt. Hiermee ontstaat er laagdrempelige ondersteuning en de mogelijkheid om vroegtijdig te signaleren.

6.4 Waar zet Het Hogeland vanuit het NPG op in?

- De ontwikkeling van e-health. E-health zorgt ervoor dat de zorg digitaal bij de inwoners komt.
- De ontwikkeling van één zorgloket. Dit moet tevens een preventieve werking hebben.
- De samenwerking tussen de verschillende zorgpartijen versterken door de ontwikkeling van een zorgcoöperatie.
- De ontwikkeling van een centrum voor praktijkleren gericht op de zorgsector, gelet op de grote vraag naar zorgpersoneel in verband met de veranderende bevolkingssamenstelling (vergrijzing).

6.5 Bijdrage aan de ambities van het Nationaal Programma Groningen

De afstanden in Het Hogeland zijn groot en het aantal voorzieningen neemt af. Met de inzet van Het Hogeland op het gebied van zorg, blijft zorg dichtbij huis aanwezig. Dit moet een positief effect hebben op de ervaren leefbaarheid.

6.6 Indicatoren Het Hogeland

- Verbetering van de leefbaarheid (leefbarometer)

6.7 Samenwerkende partners

De partners waarmee Het Hogeland voor deze programmalijn onder andere gaat samenwerken, zijn:

- Hanze Hogeschool (m.b.t. ontwikkeling zorgcoöperatie)
- UMCG
- Menzis
- De Hoven

6.8 Samenhang programma's NPG

- Het provinciaal programmaplan richt zich met name op schaalvergroting op het gebied van preventie. De provincie geeft daarbij aan dat de gemeenten in de lokale programmaplannen als eerste aan zet zijn, vooral in regionaal verband. Daarbij is er speciale aandacht voor het opschalen van succesvolle projecten en initiatieven.
- In de acht rode draden uit Toukomst is geen aandacht voor zorg.

7 - Programmalijn: Het Hogeland goed verbonden

Bereikbaarheid

7.1 Inzet vanuit het Nationaal Programma Groningen

Een goede bereikbaarheid binnen de provincie geeft elke Groninger een hoge mate van vrijheid. Vrijheid om te kiezen waar je wilt wonen en werken, om vrienden en familie te bezoeken en om te recreëren. Met goede bereikbaarheid bereik je ook cruciale voorzieningen zoals scholen, winkels en zorginstellingen. Momenteel zien we dat de weidsheid van het Groninger landschap en demografische ontwikkelingen zoals krimp, zorgen voor uitdagingen op het gebied van mobiliteit en bereikbaarheid.

Door binnen deze hoofdlijn in de breedte te kijken naar mobiliteitsvraagstukken, leveren we een belangrijke bijdrage aan een goede leefomgeving voor elke Groninger. Daarnaast kan een goede bereikbaarheid een impuls geven andere ontwikkelingen, zoals zorg en toerisme en recreatie. We focussen binnen deze hoofdlijn op het ontwikkelen van mobiliteitsconcepten die passen bij de geografische en demografische opgaven in de provincie. Innovaties op het gebied van bereikbaarheid spelen daarbij een belangrijke rol, net zoals de kansen die digitale infrastructuur kan bieden.

7.2 De huidige situatie in Het Hogeland

Het Hogeland is de op één na grootste gemeente van Nederland, met verschillende vervoersnetwerken. Op het vlak van het wegverkeer is er een groot fijnmazig netwerk aanwezig, variërend van polder en landbouwwegen tot belangrijke ontsluitingswegen (N46, N361 en N363). De provincie zet de komende jaren in op de verbetering van de N994 en N361. De algehele bereikbaarheid van het gebied is goed, alleen zien we dat niet alle wegen de functionaliteiten kunnen bieden die er van gevraagd worden. Dit geeft met name problemen binnen de agrologistiek. Door de perifere ligging is de auto een veelgebruikt vervoersmiddel.

Op het gebied van waterwegen zien we een netwerk dat zich uitstrekt van de stad tot het Wad. In het netwerk zijn nog een aantal ontbrekende schakels die kansen bieden om dit netwerk uit te breiden en te verfraaien door de recreatievaart.

De spoorlijnen bieden een robuust netwerk van en naar de stad vanuit de grotere kernen Winsum, Bedum en Uithuizen en geven een verbinding richting de Eemshaven. Dit is een ruggengraat van het openbaar vervoer.

Tegelijkertijd speelt de vergrijzing ook een rol in de bereikbaarheid. Minder mensen die gebruik maken van vervoer en voorzieningen kan een negatief effect hebben op het aanbod van vervoer.

In de gemeente wordt hard gewerkt aan de uitrol van glasvezel in het buitengebied. Ongeveer de helft van de gemeente is al aangesloten en naar verwachting volgt de rest in de tweede helft van 2020. Dit is een belangrijke ontwikkeling die ons landelijk gebied leefbaar en bereikbaar houdt voor de toekomst.

Daarnaast wordt er geïnvesteerd in een robuust fiets- en wandelnetwerk, waarbij ontbrekende schakels in het netwerk worden aangelegd en paden toekomstbestendiger (verbreden) en veiliger (bermen) worden gemaakt.

7.3 Het perspectief van Het Hogeland in 2030

Via het spoor is een groot deel van de gemeente goed bereikbaar via het openbaar vervoer. Vanaf de stations zijn er goede openbaar vervoer verbindingen met de hele gemeente, met onder andere aanvullend busvervoer richting de hoogwaardige overstapplaatsen (HUBS) en een betere verbinding richting Lauwersoog. Zelfrijdende voertuigen, datagedreven vervoerssystemen en nieuwe duurzame vervoersconcepten spelen een steeds belangrijkere rol in de bereikbaarheid van de regio. We willen hier voorop lopen in duurzame mobiliteit en als kraamkamer dienen voor pilots. Daarbij gebruiken we stroom en waterstof die geproduceerd wordt in onze eigen Eemshaven.

Vanwege onze ligging en ons groot oppervlakte zetten we in op ketenmobiliteit om ons achterland goed bereikbaar te houden voor al onze inwoners. Daarbij maken we gebruik van deelauto's en stimuleren we fietsgebruik.

Digitaal is de gemeente overal goed bereikbaar met een dekkend netwerk voor mobiel bereik. Thuiswerken, ondernemen en thuis leren kan zonder problemen, overal is een goede digitale verbinding.

7.4 Waar zet Het Hogeland vanuit het NPG op in?

- Om de mobiliteit in de gemeente op peil te houden, mede gelet op de grote afstanden, wordt ingezet op pilots op het gebied van innovatief vervoer en het stimuleren van duurzame mobiliteit.
- Het behouden van een dekkend netwerk van openbaar- en doelgroepenvervoer door deze nog meer met elkaar te integreren. Dit wordt vooralsnog niet als een opgave vanuit het NPG gezien, maar een reguliere taak. Mogelijk kunnen pilots vanuit het NPG een bijdrage leveren aan een dekkend netwerk.
- Een goede digitale bereikbaarheid van de gehele gemeente, zowel in het buitengebied als in de kernen.
- Het wandel- en fietsroutenetwerk verfijnen en optimaliseren, waaronder de fietsverbindingen met de stad Groningen.

7.5 Bijdrage aan de ambities van het Nationaal Programma Groningen

De omvang van de gemeente en afnemende bevolkingsaantallen, vragen om slimme en innovatieve oplossing voor de bereikbaarheid van de gemeente. Vanuit het Nationaal Programma Groningen ontstaat er ruimte om dit verder te ontwikkelen. Toegankelijkheid en bereikbaarheid dragen bij aan een plezierige woon-, leef- en werkomgeving. Niet alleen fysiek, maar ook in toenemende mate digitaal.

7.6 Indicatoren Het Hogeland

- Verbetering van de leefbaarheid (leefbarometer)

7.7 Samenwerkende partners

De partners waarmee Het Hogeland voor deze programmalijn onder andere gaat samenwerken, zijn:

- Aanbieders openbaar vervoer
- Ondernemersplatform Het Hogeland
- Vereniging Groninger Dorpen
- Belangenverenigingen (o.a. ANWB, Fietsersbond, Cumela, LTO, Veilig Verkeer Nederland)
- Groningen Seaports

7.8 Samenhang met programma's NPG

- Het provinciaal programmaplan zet in op verduurzaming van mobiliteit en infrastructuur, keten- en deelmobiliteit, fietsgebruik (hoogwaardig fietsnetwerk) en slimme mobiliteit (autonaam vervoer).
- In Toukomst is bereikbaarheid geen onderdeel van één van de acht rode draden. Wel wordt het mobiliteitsnetwerk genoemd als onderdeel van de rode draad 'de basis op orde'.

Ambitie:

Natuur & Klimaat

KADER

Ambitie NPG

We zetten ons in voor een aantrekkelijke leefomgeving, energietransitie en klimaatbestendigheid, voor natuurbehoud en circulaire landbouw. Een rijk landschap en een rijke natuur zijn van belang om perspectief voor Groningen en een goed vestigingsklimaat te bereiken.

Doelstelling NPG

De regio presteert beter op biodiversiteit (Living Planet Index) dan het Nationale gemiddelde.

8 - Programmalijn: Pronkjewailen op 't Hoogelaand

Beleef het Groninger Landschap

8.1 Inzet van het Nationaal Programma Groningen

Het landschap bindt Groningers. Het is van ons allemaal en onderdeel van de Groninger identiteit. Het Groninger landschap is ruig en uitnodigend, de natuur is heel gevarieerd. Het is één van de oudste cultuurlandschappen van ons land, met een rijke en zichtbare historie. Dit bijzondere landschap en de diverse natuur dragen in belangrijke mate bij aan de toekomst van Groningen. Wanneer we een mooi, aantrekkelijk en divers landschap als uitgangspunt nemen, biedt dit belangrijke aanknopingspunten voor cultuurhistorie en erfgoed, natuurbehoud, circulaire en natuur inclusieve landbouw, en toerisme en recreatie.

Door het landschap goed in te richten en te benutten, leggen we een basis voor een prettige leefomgeving, meer werkgelegenheid, nieuwe verdienmodellen en grotere biodiversiteit. Zo werken we aan een Groninger landschap waar niet alleen Groningers van genieten, maar dat ook aantrekkelijk is voor bezoekers.

Investeren in het Groninger landschap is extra relevant, omdat de grote transitie op het gebied van energie, klimaatadaptatie en (fysieke) stads- en dorpsvernieuwing het landschap sterk beïnvloeden. Door het landschap als vertrekpunt te nemen, creëren we ruimte voor een gedeelde visie op Groningen: een leidraad voor ons landschap, onze dorpen en steden. We zorgen voor samenhang tussen omgevingsvisies en gebiedsontwikkelingen. Zo wordt Groningen een hoogwaardig samenhangend gebied waarin bovenstaande opgaven een plek krijgen en wordt het landschap één van de pijlers onder het nieuwe perspectief voor Groningen.

8.2 De huidige situatie

Het Hogeland heeft een herkenbaar en uniek landschap aan het Groninger Wad. Een terpen- en wierdenlandschap, typerende verkaveling langs de noordkust en karakteristieke diepen en maren. Het gebied is door de recreanten en toeristen nog niet echt ontdekt. Een eerste stap in het samenbrengen van het aanbod is gezet met het samenvoegen van de VVV's tot één toeristische organisatie voor Het Hogeland.

De aardbevingen en de klimaatverandering maken duidelijk dat er snelheid moet worden gemaakt met de energietransitie, waarbij er gestreefd wordt naar een optimale energieneutraliteit. Deze ambitie is in Het Hogeland vertaald naar gasloos in 2035.

Het Hogeland wil samen met het bedrijfsleven en andere partijen, een aanjager zijn in de energietransitie. Voor innovatie en pilots wordt hier vanuit Het Hogeland ruimte voor gegeven.

De landbouw is als belangrijke sector zoeken naar een evenwicht met de omgeving en de natuur. De Regionale Natuurinclusieve Landbouw sluit hierop aan. Daarnaast levert de klimaatverandering verziltingsproblematiek bij de landbouw.

8.3 Het perspectief van Het Hogeland in 2030

Cultuur is grotendeels de drager van de recreatie en het toerisme, oftewel de vrijetijdseconomie. Het Hogeland is bekend bij toeristen en recreanten die op zoek zijn naar verhalen en belevingen in combinatie met het kwalitatieve landschap, cultuur en cultureel erfgoed. Deze unieke combinatie is goed vindbaar én zichtbaar. De eigen inwoners profiteren hier volop van. Ook zij maken graag gebruik hiervan en er is meer bedrijvigheid rondom deze ontwikkeling ontstaan. Iedereen wordt gastvrij ontvangen en van alle benodigde informatie en verhalen voorzien.

Het is 'gewoon' geworden om bij de ontwikkeling van projecten rekening te houden met biodiversiteit en klimaatadaptatie. Doordat er al meerdere projecten zijn gerealiseerd mét aandacht hiervoor, is de biodiversiteit vergroot en een bijdrage geleverd aan de klimaatadaptatie. Vanuit de landbouw zijn pilots

uitgevoerd voor natuurinclusieve landbouw wat gunstig is voor de stikstofproblematiek en biodiversiteit. Daarnaast is er al een grote vooruitgang geboekt richting een gasloze energievoorziening in 2035 door gezamenlijke aanpakken vanuit de dorpen.

8.4 Waar zet Het Hogeland vanuit het NPG op in?

- Het op orde brengen van het recreatief en toeristisch aanbod in samenhang met het cultureel erfgoed. Dit betekent dat deze voorzieningen mogelijk een update nodig hebben. Daarnaast moet het geheel met elkaar worden verbonden als een 'parelsnoer', in combinatie met verhalen over het gebied. Dit is een basis voor het verbeteren van de vermarkting van het gebied. Het op orde brengen van het cultureel erfgoed wordt zoveel mogelijk in combinatie met het versterken van het culturele klimaat gedaan.
- Een gezamenlijke aanpak vanuit dorpen om alle woningen van het gas te halen voor 2035, worden gestimuleerd en gefaciliteerd. Daar waar mogelijk wordt dit gekoppeld aan de verbetering van de ruimtelijke kwaliteit en het gebruik van de openbare ruimte om de leefbaarheid te bevorderen.
- Het landschap is de drager van het gebied. De agrarische sector is groot en heeft daarmee veel invloed op het landschap. Natuurinclusieve landbouw wordt aangemoedigd om de biodiversiteit van de gemeente te vergroten. De Regiodeal Natuurinclusieve Landbouw is hierin een belangrijke partner.
- De agrarische sector door middel van pilots ondersteunen bij de verziltingsproblematiek. De klimaatverandering heeft een grote impact op één van de sterke sectoren in Het Hogeland. De aanpak van verzilting is voor Het Hogeland een belangrijk onderdeel voor de klimaatadaptatie.

8.5 Bijdrage aan de ambities van het Nationaal Programma Groningen

Een rijk landschap draagt bij aan de beleving en leefbaarheid van de gemeente. Met de inzet vanuit het NPG wordt een bijdrage geleverd aan het verrijken van het landschap én beleving. Dit heeft tevens positieve effecten op het woon- en leefklimaat, maar ook de economie rond verblijfs- en dagrecreatie.

8.6 Indicatoren

- Aantal overnachtingen
- Aantal bezoekers bij de recreatieve voorzieningen en het cultureel erfgoed
- Vindbaarheid van Het Hogeland online

8.7 Samenwerkende partners

De partners waarmee Het Hogeland voor deze programmalijn onder andere gaat samenwerken, zijn:

- De regionale VVV
- Marketing Groningen
- Visit Wadden
- De recreatieve voorzieningen en ondernemers
- De organisaties rondom het cultureel erfgoed
- Natuurorganisaties
- Samenwerkingspartners in de energietransitie
- Regiodeal natuurinclusieve landbouw

8.8 Samenhang overige NPG programma's

- Het provinciaal programmaplan zet vooral in op klimaatadaptatie, het in hun kracht zetten van erfgoed, cultuurhistorie en landschap, met cultuur een nieuw en passend verhaal aan landschap en omgeving toevoegen en beleefbaar maken, een gebiedsbiografie, het behoud en doorontwikkeling van het gebouwde erfgoed en archeologie, toeristische productontwikkeling en het stimuleren van innovatieve en ambitieuze initiatieven uit de vrijetijdsector.
- In Toukomst is er veel aandacht voor dit thema. Twee van de acht rode draden hebben hier betrekking op: 'heling en identiteit' en 'toerisme en recreatie'.

- Het erfgoedprogramma biedt mogelijkheden voor de ontwikkeling van het erfgoed, waarbij Zoutkamp één van de concrete projecten is die financiering vanuit dit programma ontvangt.

8.9 Projecten

In onderstaand overzicht de projecten die tot nu toe via het Nationaal Programma Groningen zijn gefinancierd met betrekking tot deze programmaliijn én de projecten die voor het komende jaar, gelijktijdig met het Lokaal Programmaplan, worden ingediend voor financiering vanuit het Nationaal Programma Groningen. In de uitvoeringsparagraaf is een totaaloverzicht van alle programmaliijnen én projecten terug te vinden.

Naam project	Jaartal	Bedrag
Kunstcentrum De Ploeg Wehe–Den Hoorn <i>Restauratie van oude monumentale RK St-Jozefschool om het pand geschikt te maken als Kunstcentrum. Tevens is het een knooppunt voor bezoekers en eigen inwoners voor een breed scala aan activiteiten.</i>	2019	3.000.000
Koppelkansen waterwerken Zoutkamp: <ul style="list-style-type: none"> - Behouden en versterken van de cultuurhistorische waardevolle monumenten en elementen (o.a. herbestemmen huidig gemaal en Brons-motoren uit huidig gemaal, monument 50 jaar afsluiting). - Ontwikkeling van toerisme en (vaar)recreatie (o.a. fietspad Garnwerd – Zoutkamp, recreatieve voorzieningen) - Vergroten van (be)leefbaarheid Zoutkamp (o.a. aanpak verkeersveiligheid, fiets- en voetgangersbrug) 	2020	+/- 1.500.000
De ontwikkeling van Wierden in de gemeente (Wierden van Waarde), waar deels redelijke concrete initiatieven voor zijn, maar nog geen totaalplan. Het wierdenlandschap is een uniek kenmerk van Het Hogeland. Vanuit het Nationaal Programma wordt ingezet op het behoud én versterking van deze wierden.	2020/2021	PM
De ontwikkeling van de musea in Het Hogeland om de culturele waarde van deze musea te behouden.	2020/2021	PM

9 - Uitvoeringsparagraaf

In deze uitvoeringsparagraaf wordt een overzicht gegeven van alle lopende projecten die al goedgekeurd zijn, de zogenaamde 'no-regret' projecten. Daarnaast wordt aangegeven welke projecten gelijktijdig met het Lokaal Programmaplan worden ingediend en welke projecten later in het jaar worden verwacht.

9.1 Programmabegroting

In onderstaande tabel staan de budgetten die zijn bestemd of gereserveerd voor de verschillende programmalijnen. Er is nog geen onderverdeling van de budgetten per programmalijn gemaakt. Gezien de looptijd van het Lokaal Programmaplan is er flexibiliteit nodig om in te kunnen spelen op toekomstige ontwikkelingen en (onvoorziene) kansen te benutten. Eventuele wijzigingen worden in de toekomstige actualisaties van dit programmaplan meegenomen.

	2020	2021	2022 e.v.	Totaal
Programmalijn 1	11.6	PM	PM	11.6
Programmalijn 2	-	PM	PM	PM
Programmalijn 3	-	PM	PM	PM
Programmalijn 4	-	PM	PM	PM
Programmalijn 5	-	PM	PM	PM
Programmalijn 6	3	1,5	PM	4,5
Proceskosten	4	PM	PM	4
BTW	.99	PM	PM	.99
Totaal	15.99	PM	PM	17.49

9.2 Overzicht middelen en projecten

In 2019 zijn de eerste middelen bestemd voor de 'no-regret' projecten. Uit het Nationaal Programma Groningen is 11,6 miljoen euro beschikbaar gekomen om een "plus" te zetten op de realisatie van de vier centrumplannen in Bedum, Winsum, Uithuizen en Uithuizermeeden.

Dit alles met het doel om de aantrekkelijkheid van de centra te vergroten en een bijdrage te leveren aan de leefbaarheid. Daarnaast is er voor Kunstcentrum De Ploeg in Wehe den Hoorn 3 miljoen euro beschikbaar gesteld.

In onderstaand overzicht is de actuele stand van zaken van het trekkingsrecht en de reeds bestemde middelen beschreven.

Middelen NPG Het Hogeland		Trekkingsrecht		Totaal
Trekkingsrecht tot 2023		37.500.000		
Minimaal trekkingsrecht na 2023		18.700.000		
Totaal				56.200.000
Reeds bestemde middelen	Jaar	Bijdrage NPG	BTW	
Plus op centrumplan Bedum	2019	2.856.000	819.000	
Plus op centrumplan Winsum	2019	3.542.000		
Plus op centrumplan Uithuizen	2019	2.632.000		
Plus op centrumplan Uithuizermeeden	2019	2.570.000		
Kunstcentrum De Ploeg Wehe den Hoorn	2019	3.000.000	136.500	
Proceskosten tot 2022	2019	400.000	42.000	
Totaal		15.000.000		15.997.500
Nog beschikbare middelen				40.202.500

9.3 Overzicht projecten die gelijktijdig met Lokaal Programmaplan worden ingediend

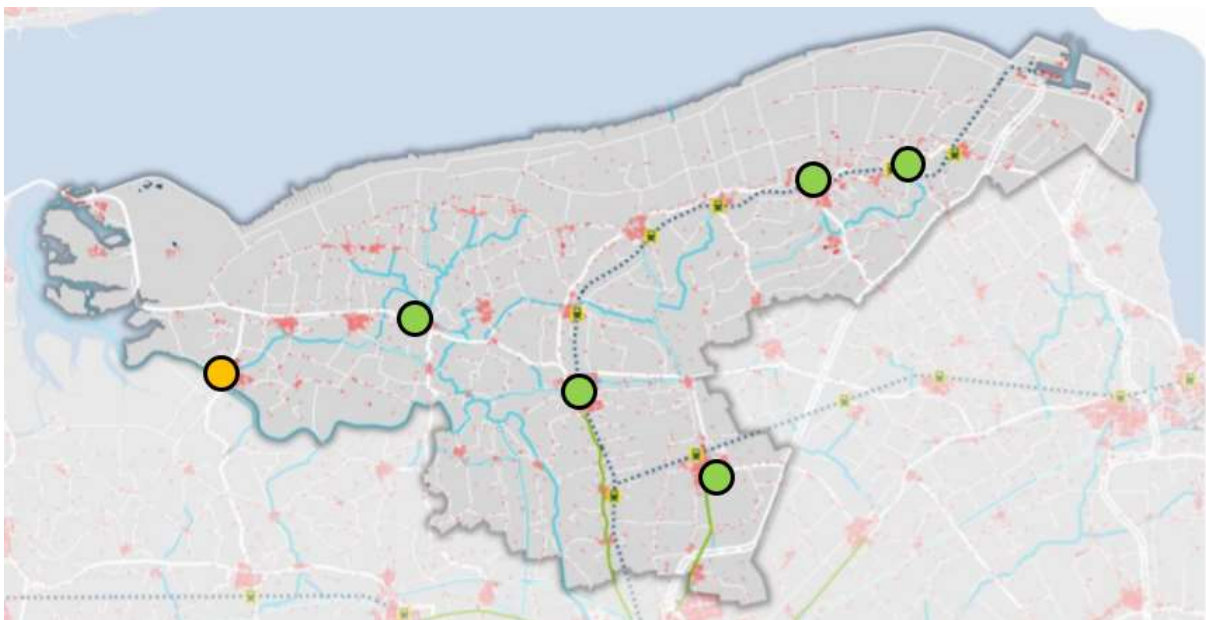
Gelijktijdig met het Lokaal Programmaplan wordt het project Zoutkamp ingediend. De waterwerken bij Zoutkamp worden hersteld. Naast dit herstel, zijn er vanuit het project diverse koppelkansen die voor een duidelijke 'plus' in de regio zorgen. De koppelkansen zijn door een werkgroep uitgewerkt tot een concreet project en onderdeel van een bredere gebiedsopgave. De koppelkansen die met dit project worden voorzien, betreffen:

- Behouden en versterken van de cultuurhistorische waardevolle monumenten en elementen (o.a. herbestemmen huidig gemaal en Brons-motoren uit huidig gemaal, monument 50 jaar afsluiting).
- Ontwikkeling van toerisme en (vaar)recreatie (o.a. fietspad Garnwerd – Zoutkamp, recreatieve voorzieningen)
- Vergroten van (be)leefbaarheid Zoutkamp (o.a. aanpak verkeersveiligheid, fiets- en voetgangersbrug)

Naast de middelen die de gemeente vanuit het Nationaal Programma Groningen beschikbaar wil stellen, wordt er ook een zelfde bijdrage van de provincie verwacht. Hiermee wordt geprobeerd een maximaal hefboomeffect te bereiken met de beschikbare middelen.

In een uitgewerkt projectformat wordt een uitgebreide omschrijving van het project gegeven. Dit projectformat wordt gelijktijdig met het bidboek ingediend bij het Nationaal Programma Groningen.

Op onderstaande kaart zijn de projecten ingetekend. De groene rondjes staan voor de no-regret projecten in 2019, de oranje rondjes voor de projecten die in 2020 worden ingediend.

9.4 Overzicht projecten die het bestuur voornemens is om in te dienen komend jaar

Op dit moment is er, naast bovenstaande projecten, een verkenning gaande van ontwikkelingen waaruit mogelijke projecten voortvloeien die eind 2020 of in 2021 worden ingediend. Het gaat hierbij om de volgende ontwikkelingen:

- de ontwikkeling van het dorp Roodeschool en omgeving, waarbij het onder andere gaat over de positie van het aardgascondensaatoverlaadstation in de kom van het dorp en de bredere ontwikkeling van het dorp.
- de ontwikkeling van Wierden in de gemeente (Wierden van Waarde), waar deels redelijke concrete initiatieven voor zijn, maar nog geen totaalplan. Het wierdenlandschap is een uniek

kenmerk van Het Hogeland. Vanuit het Nationaal Programma wordt ingezet op het behoud én versterking van deze wierden.

- de ontwikkeling van het centrum van Leens, passend bij het detailhandelsbeleid van Het Hogeland en de eerdere centrumplannen voor de drie overige kernen die een hoofdwinkelgebied zijn.
- de ontwikkeling van de musea in Het Hogeland om de culturele waarde van deze musea te behouden.
- het tegemoet komen van de leefbaarheid in de dorpen, bijvoorbeeld met MFA's van de toekomst.
- de ontwikkeling van centra voor praktijkleren, waarbij een bredere ontwikkeling wordt ingezet dan 'alleen' de ontwikkeling van het huidige werkleerbedrijf.

Bovenstaande ontwikkelingen worden op korte termijn door Het Hogeland verder uitgewerkt, wat mogelijk leidt tot concrete projectaanvragen voor het Nationaal Programma Groningen. Bij de uitwerking hiervan wordt ook nadrukkelijk de verbinding met de overige onderdelen van het Nationaal Programma Groningen gezocht, waaronder het provinciaal programmaplan op het gebied van de ontwikkeling van centra voor praktijkleren.

9.5 Actualisatie en monitoring

Het bidboek wordt jaarlijks geactualiseerd, waardoor het programma ook een stuk flexibiliteit in zich heeft. Bij de actualisatie wordt tevens gebruik gemaakt van de monitoring en rapportage die vanuit het Nationaal Programma Groningen wordt aangeleverd, maar ook de monitoring op de eigen indicatoren.

10 - Het participatieproces

Vanuit het Nationaal Programma Groningen is het een eis dat inwoners aantoonbaar hebben meegedaan bij het opstellen van het Lokaal Programmaplan. Dit is één van de randvoorwaarden. Omdat deze randvoorwaarde expliciet voor de Lokale Programmaplannen is gesteld, wordt in dit hoofdstuk het participatieproces uitgebreid beschreven. De overige randvoorwaarden komen in het volgende hoofdstuk aan bod.

10.1 Participatie vooraf

Het Hogeland is een jonge gemeente, ontstaan op 1 januari 2019 door een fusie van de gemeenten Bedum, Eemsum, De Marne en Winsum. Tijdens het herindelingsproces is er een intensief participatieproces met de stakeholders in de gemeente geweest. Dit zijn niet alleen de inwoners, maar bijvoorbeeld ook ondernemers en organisaties. Samen hebben ze meegedacht aan de visie Ruimte!, wat de grondlegger voor de gemeente Het Hogeland is geworden. Tijdens het participatieproces konden de stakeholders, waaronder de inwoners, meedenken over de toekomst van de nieuwe gemeente. Aan inwoners is onder andere gevraagd wat hen bindt, maar ook waar hun zorgen liggen én niet verloren mag gaan.

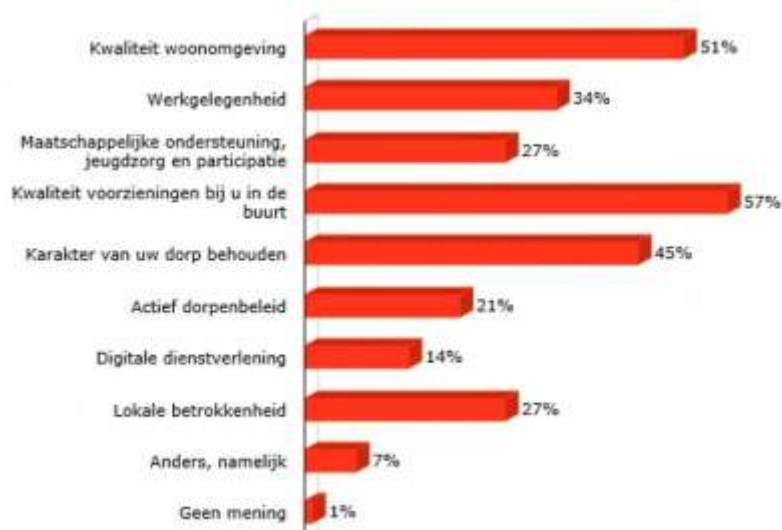

Figuur 1 - Wat inwoners in Het Hogeland bindt (bron: participatieproces herindeling, 2017)

Figuur 2 - Waarover inwoners zich zorgen maken en niet verloren mag gaan (bron: participatieproces herindeling, 2017)

Daarnaast is aan de inwoners gevraagd wat ze verwachten van de gemeente, welke onderdelen ze het belangrijkste vinden. Deze staan hieronder weergegeven:

De Visie Ruimte!, ontstaan vanuit dit participatieproces met stakeholders, is als grondlegger voor Het Hogeland dan ook een belangrijke basis voor het Lokaal Programmaplan. Aangevuld met de nieuw opgestelde visies welke met een participatieproces tot stand zijn gekomen.

10.2 Participatie tijdens het proces

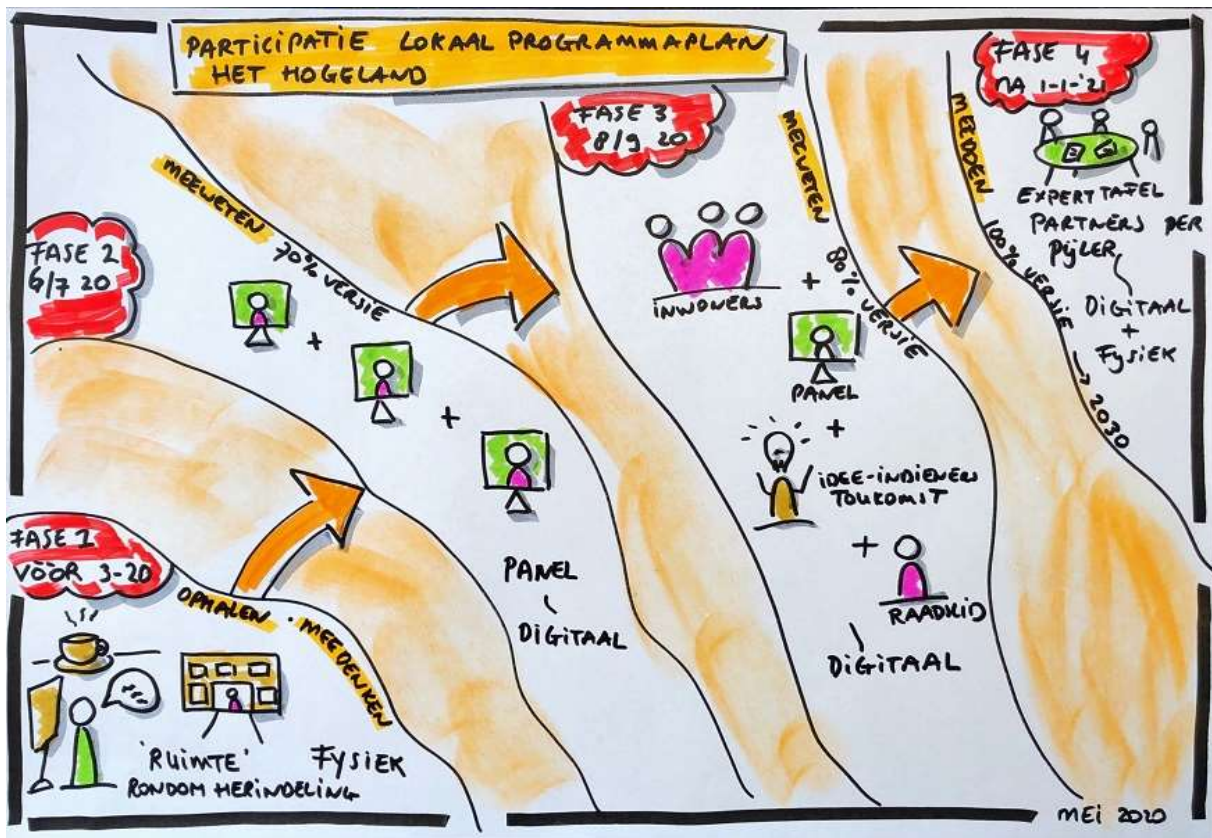
NB: onderstaande tekst betreft activiteiten die deels nog plaats moeten vinden en t.z.t. wordt aangevuld.

Om te toetsen of deze grondlegger een goede vertaling heeft gekregen in het Lokaal Programmaplan, zijn in het proces bij het opstellen van het Lokaal Programmaplan inwoners betrokken geweest. Een klankbordgroep, bestaande uit inwoners die niet zijn ingeloot voor het Toukomst panel, heeft op een aantal momenten actief een reactie gegeven en in augustus is er een digitale inloopbijeenkomst georganiseerd.

Tevens zijn de uitkomsten van het proces van Toukomst, waar ook de inwoners van Het Hogeland inbreng hebben gegeven, betrokken bij het Lokaal Programmaplan.

In juni is er een maptionnaire uitgezet onder de inwoners van Het Hogeland. Hierin zijn vragen gesteld voor het Lokaal Programmaplan, maar ook voor andere visies die worden opgesteld. Bijvoorbeeld over duurzaamheid, mobiliteit en wonen. Deze input is verwerkt in het Lokaal Programmaplan.

Op basis van het participatieproces tijdens de herindeling, de reacties van het panel en de input van de Maptionnaire, is er eind augustus een digitale inloopbijeenkomst georganiseerd. Hier hebben alle stakeholders hun mening kunnen geven over het concept Lokaal Programmaplan.

10.3 Gezamenlijke uitvoering

De uitvoering van het Lokaal Programmaplan is de verantwoordelijkheid van de gemeente Het Hogeland. Maar de gemeente wil én kan dit niet alleen. Bij de uitvoering van de programmalijnen worden stakeholders betrokken, waaronder ook inwoners. De gezamenlijkheid in de uitvoering wordt voor een aantal programma's mogelijk vorm gegeven in de vorm van het oprichten van een coöperatie.

Wanneer er gedurende de looptijd van het Lokaal Programmalijn nieuw beleid wordt opgesteld in de gemeente (wat meestal vanuit een proces met participatie gebeurt), kan dit input zijn bij de jaarlijkse actualisatie van het Lokaal Programmaplan.

Projecten die vanuit het Lokaal Programmaplan worden voorgesteld voor financiering vanuit het Nationaal Programma Groningen, worden voorgedragen vanuit de zes programmalijnen door de daarbij betrokken stakeholders. Daarmee wordt de participatie en het draagvlak geborgd. Voor de uitvoering wordt een uitvoeringsplan opgesteld waarin uitgebreid wordt beschreven op welke wijze de uitvoering wordt vormgegeven.

Inwoners hebben hun ideeën daarnaast in kunnen brengen bij Toukomst, waarvan een deel tot uitvoering zal worden gebracht. Nieuwe projectinitiatieven vanuit inwoners kunnen terecht bij het Impulsloket of het loket Leefbaarheid van het Nationaal Programma Groningen.